

Miksi ja miten uudistaisin lasten ja lapsiperheiden tukea?

**Matti Rimpelä,
Lahti 10.2.2010**

Virikkeeksi: Harrastaminen ja hyvinvointi

- **Mitä tarkoittaa "harrastus"?**
 - Lapsen vai aikuisen
 - Korvaako, estääkö perheen yhdessäoloa?
- **Koulussa vai sen ulkopuolella?**
- **Tutkimustulos USA:sta:**
 - Koulun yhdistyvä harrastaminen edistää hyvinvointia aikuisena
 - Koulusta eriytyvä harrastaminen...???

Miksi jatkuva "kriisi" varhaiskasvatuksessa, koulussa,
palveluissa?

***Työ lapsiperheiden kanssa yhä
vaativampaa?***

- **Hyvinvointityön historia on**
 - melko selkeiden haasteiden,
 - yksilövastuun, ja
 - pienten yhteisöjen historiaa
- **Uutena haasteena moninaisuus**
 - "complexity theory"
- **Moninaisuuteen vastattu**
 - laajentamalla toimenkuvia
 - lisäämällä toimijoita
 - työnjaolla

Villakoiran ydin?

Tuotamme palveluja lapsiasiakkaille - kun pitäisi tukea lapsiperheitä!

- **Lapsiperheiden hyvinvointipalvelut jakautuvat lukuisiin sektoreihin/ammattikuntiin**
 - **Jokainen vastaa "siilossaan" haasteisiin**
 - **Omat tulkinnat tuen tarpeesta ja perhekeskeisyydestä**

Perhe hukassa palveluilta?

- Perhepalvelujen "säätö-yhteiskunnan" rajat on sementoitu
- laeissa, ammattiliitoissa, VES:ssä, hallinnossa, toimintakäytännöissä, jne.
 - terveydenhuolto -> aatelisto
 - sivistystoimi -> papisto
 - sosiaalityö -> talonpojat
- Ovatko palvelut hukanneet perheen?

"Poiskäännynnämisen kulttuuri"

- Tunnosomaista, että *instituutioiden* valinnat ovat aina "*pakkovalintoja*"
 - usein reagoimia aikaisempiin päätöksiin
 - vaikea löytää lähtökohtaa tai alkuperää
 - "Se vain tapahtuu"
- "Poiskäännynnämistä koskevia päätöksiä voidaan pitää instituutioiden pakoreitteinä"
 - siirretään vastuu tulevaisuuteen tai toisaalle

Olennaista häiriötulkintojen lisääntyminen ja palkitsevuus

- **Diagnostiikka on tehostunut**
 - "Varhainen tunnistaminen"
- **Häiriön tunnistaminen "palkitsee"**
 - "poislähtettäminen" selviytymiskeinona
 - media/päättäjät kiinnostuvat
 - rahoitus löytyy: valtiontuki, erillismääräraha
 - suora taloushyöty:
erityisopetus/kouluavustaja
 - vastuu siirtyy vanhemmilta ammattilaisille

Missä olemme 2015, jos jatkamme kuten tänään?

- Jatkuvaa häiriöpalvelujen kasvua?
- Väitän, että lasten, nuorten ja lapsiperheiden tuki/palvelut ovat olleet "*paradigmakriisissä*"
 - *lapsiasiakkuuteen* keskittyvä toiminta-ajatus ei enää vastaa haasteisiin - uusi alkaa hahmottua
- Olisiko vaihtoehtoja? **ON!**
 - *Palvelujen tuottamisesta* painopiste siirtyy *lapsiperheiden varhaiseen tukemiseen*
 - Vahvistetaan/tuetaan lasten *kehitysyhteisöjä*
 - Tavoitteeksi *lapsiasiakkuuden vähentäminen*

Sirpaleista kokonaisuuteen!

- Resurssien lisäys vanhaan järjestelmään lisää moninaisuutta
 - johtaa kohti kasvavaa kaaosta
- Tarvitsemme *lapsiperheiden, lasten ja nuorten tuen uudistamista kokonaisuutena* 2000-luvun haasteiden mukaan ja niihin vastaavaksi
- Olisi tunnistettava yhteistyön perusteemat

Millaista osaamista tarvitaan?

- **Jatkuvuus**
- **Hyvinvointioppiminen**
- **Kehitysyhteisö ja palvelut**
- **Perhetyö**
- **Yhteinen lapsiperheiden hyvinvointiarviointi**
- **Peruspalvelutiimi:**
 - **Tarveanalyysiin vastaava moniasiantijaryhmä kouluyhteisöihin**

Mikä tärkeintä lapsen kehityksessä?

Jatkuvuus!

Erityisen tärkeää muorrosiässä: 10 - 14 v

- 1. *Aikuiset***, ainakin yksi jatkuva ja turvallinen
 1. Vanhemmat
 2. Muut aikuiset: varhaiskasvatus, koulu, harrastukset
- 2. *Ikätoverit***, turvallinen vertaisryhmä
 1. Enintään ikä + 2 vuorovaikutusuhdetta
- 3. *Tilat***, oikeus mansikkapaikkaan
 1. Koti
 2. Päivähoito, esiopetus, peruskoulu
- 4. *"Moraali"***, "Kasvatusilmasto", "Kulttuuri"

Hyvinvointioppiminen

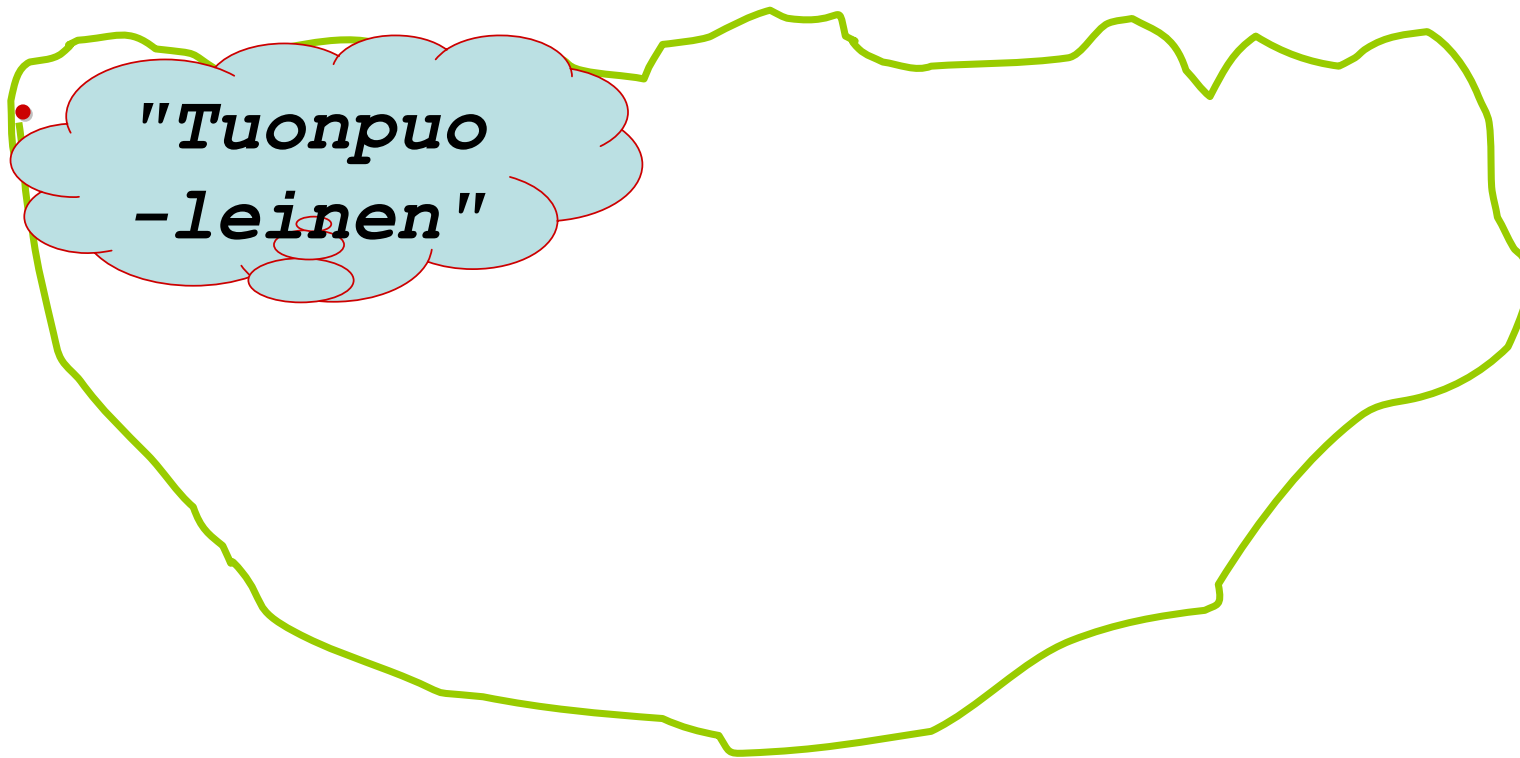
- **Hyvinvointia opitaan samalla tavalla kuin lukemista ja laskemista**
 - myös pahoinvointia "opitaan"!
- **Oppiminen on yksilöllistä ja yhteisöllistä**
 - lapsi oppii, vanhemmat oppivat, perhe oppii yhdessä

Hyvinvointioppimisen keskeisiä teemoja

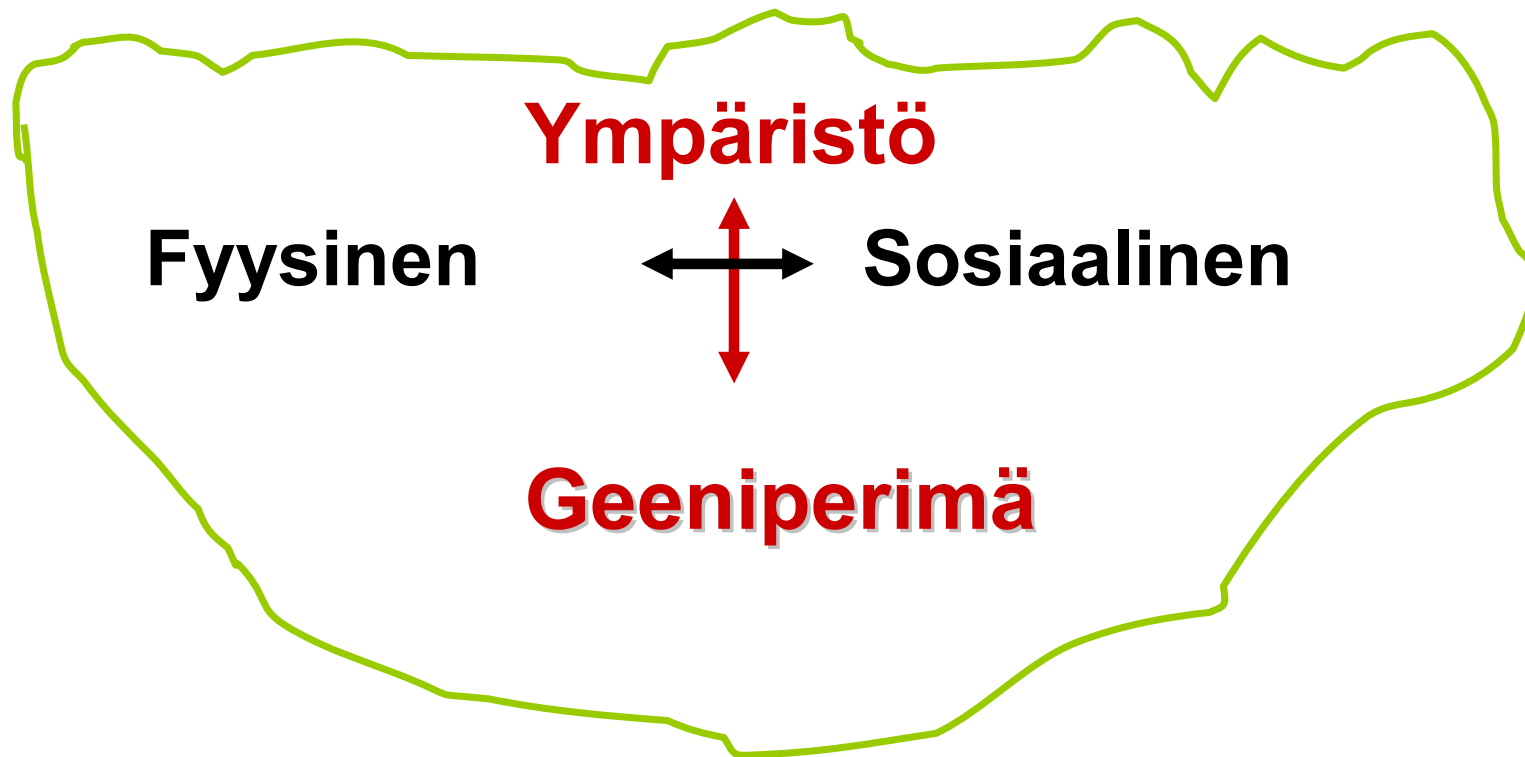
- **Puhuminen/vuorovaikutus**
- **Liikkuminen**
- **Arjen rytmit, lepo, ruokailu, yms.**
- **Elimistön ja mielen viestit ja niiden tulkinta**
- **Itsehoito**
- **Kriittiset vaiheet varhaislapsuudessa, jatkuu koko elämän**

Hyvinvointi rakentuu systemisesti

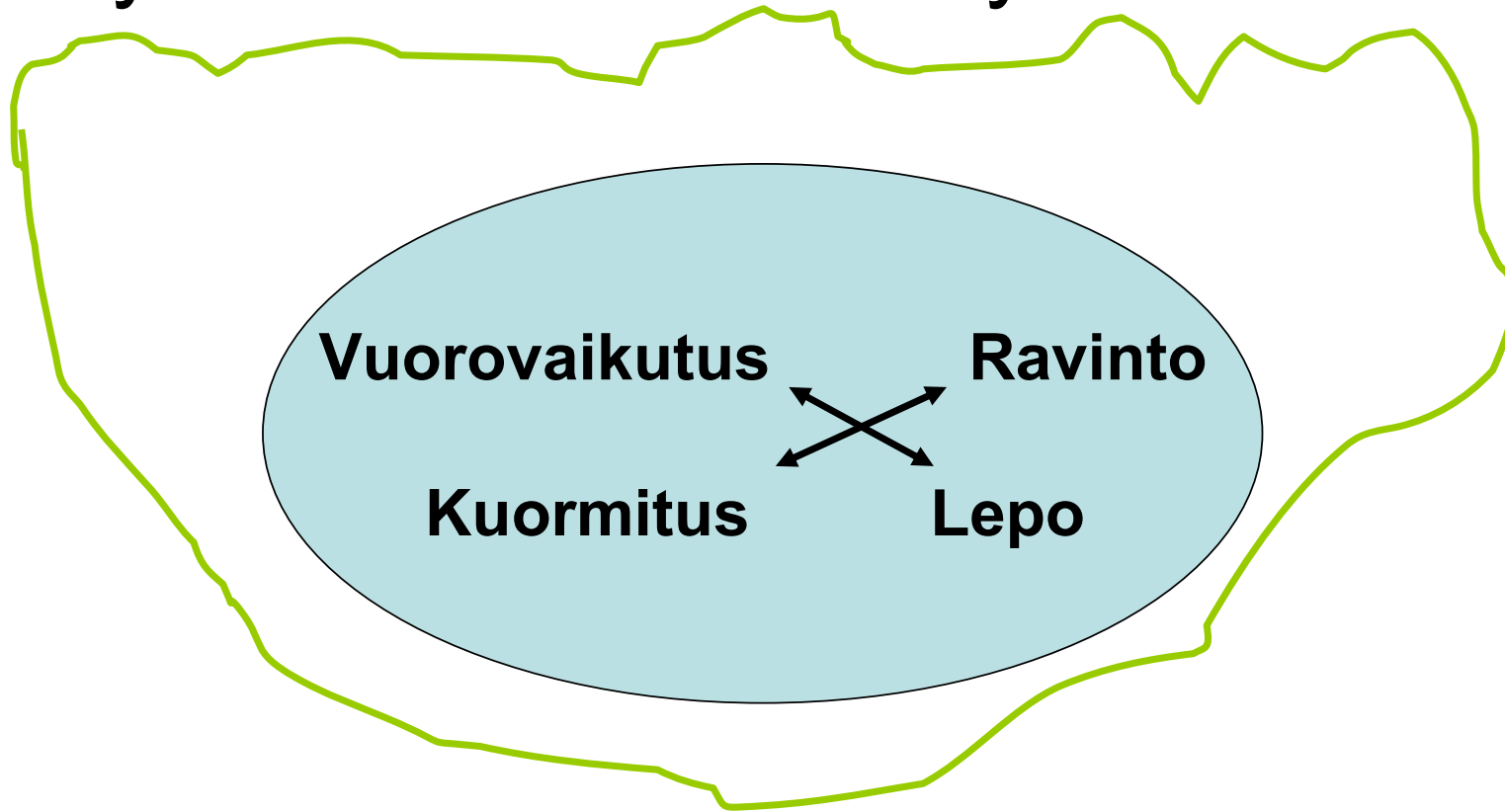
"Hyvinvointiekosysteemi"

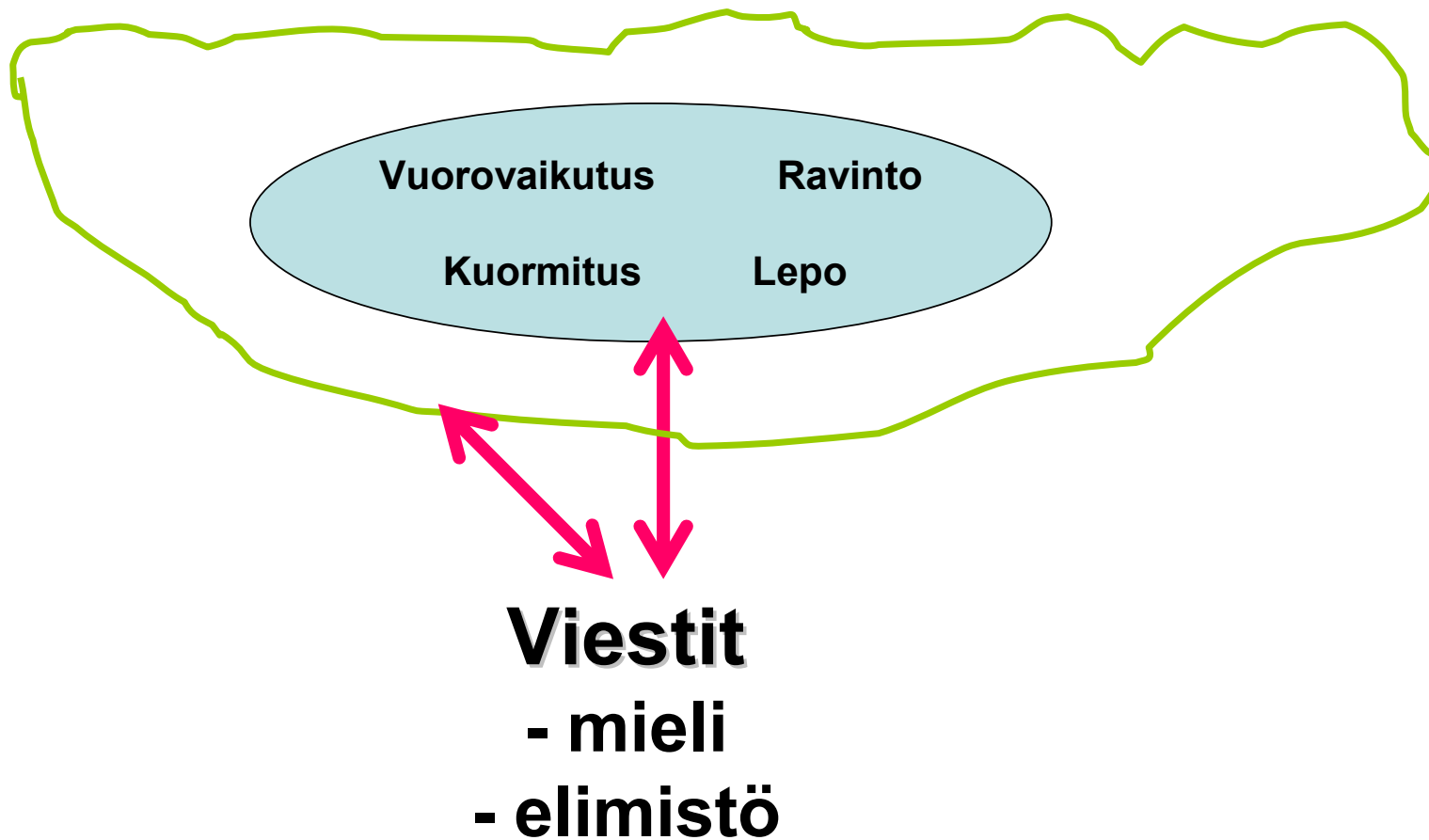
Hyvinvointi rakentuu systemisesti "Hyvinvointiekosysteemi"

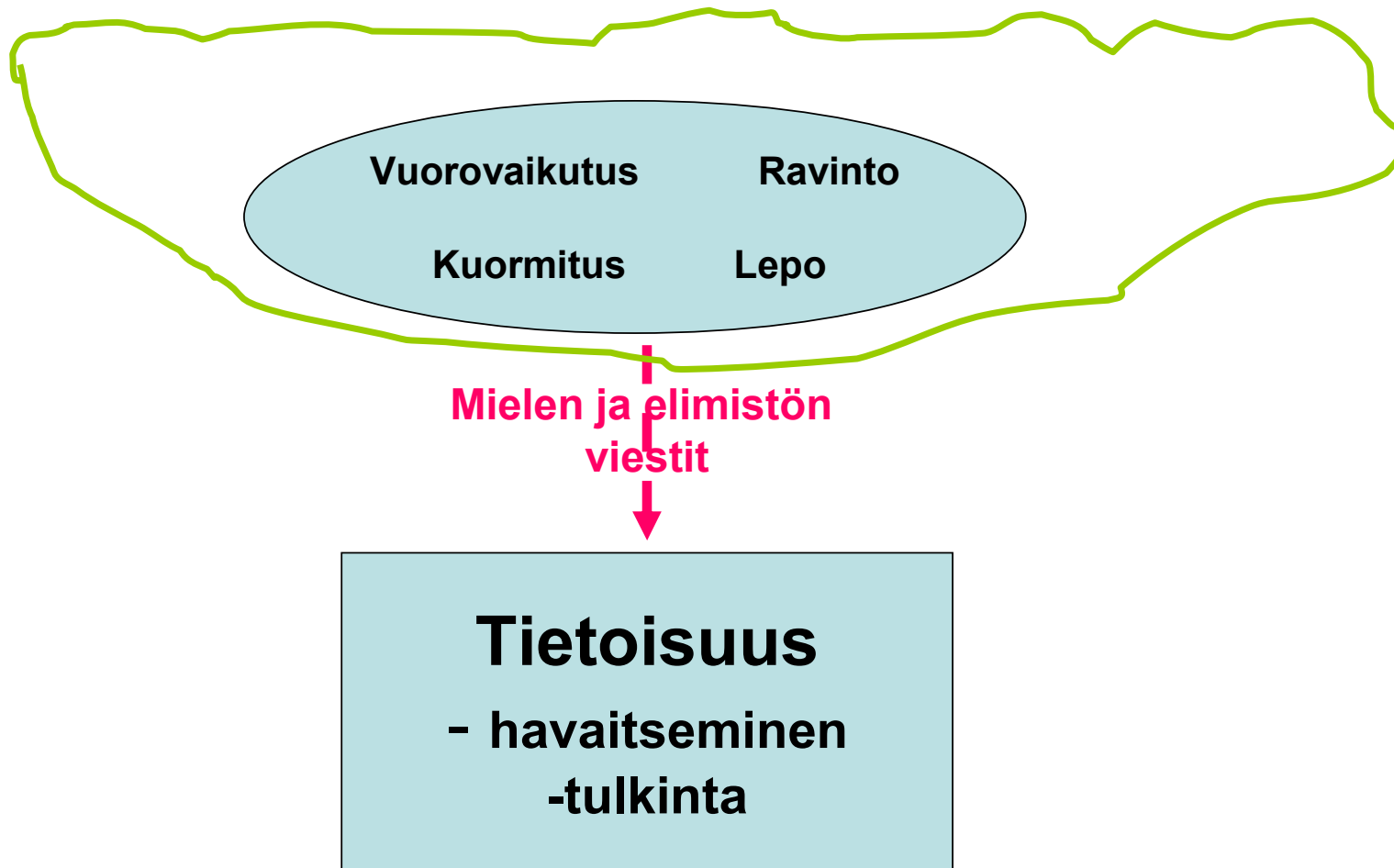
Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

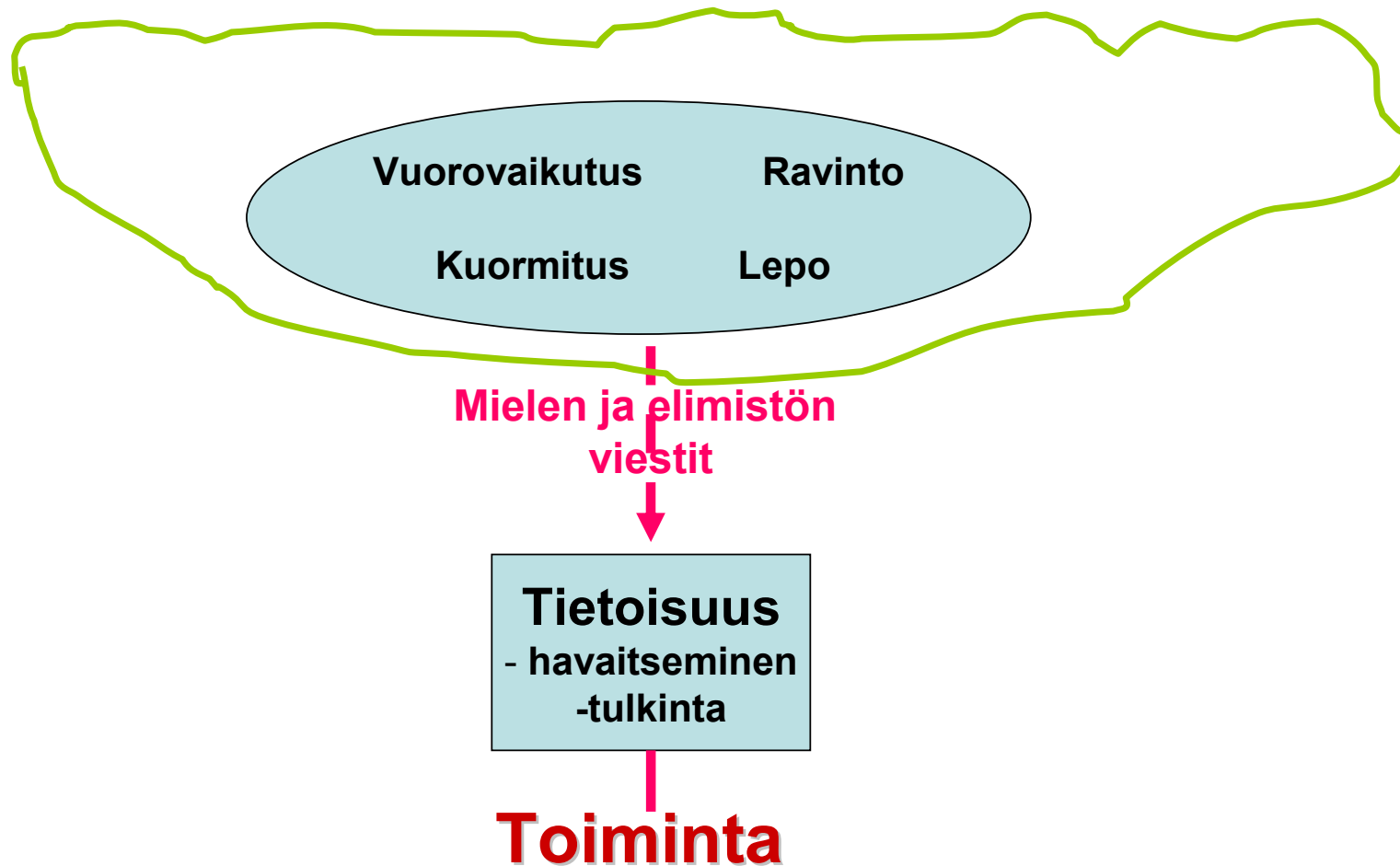
Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

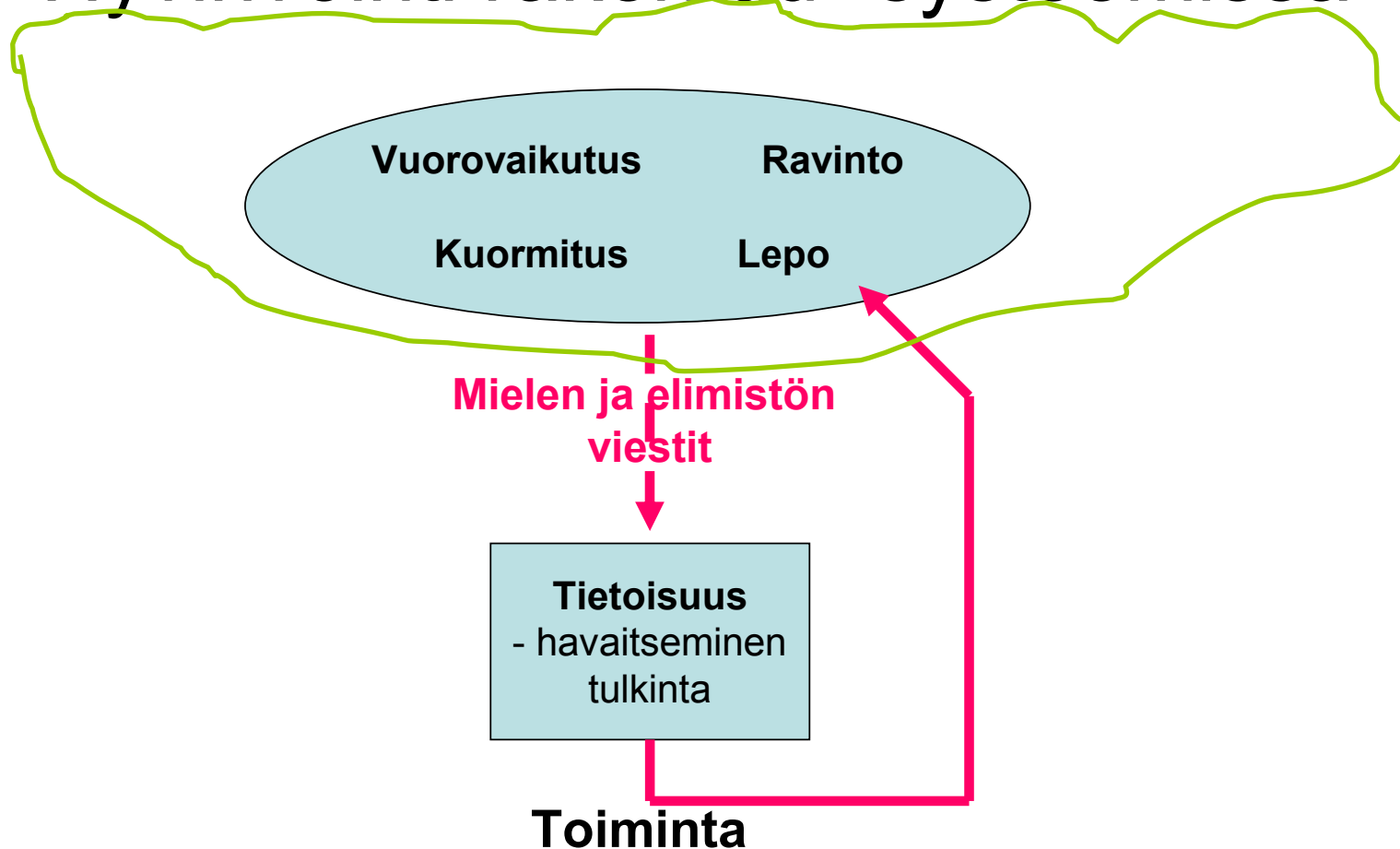
Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

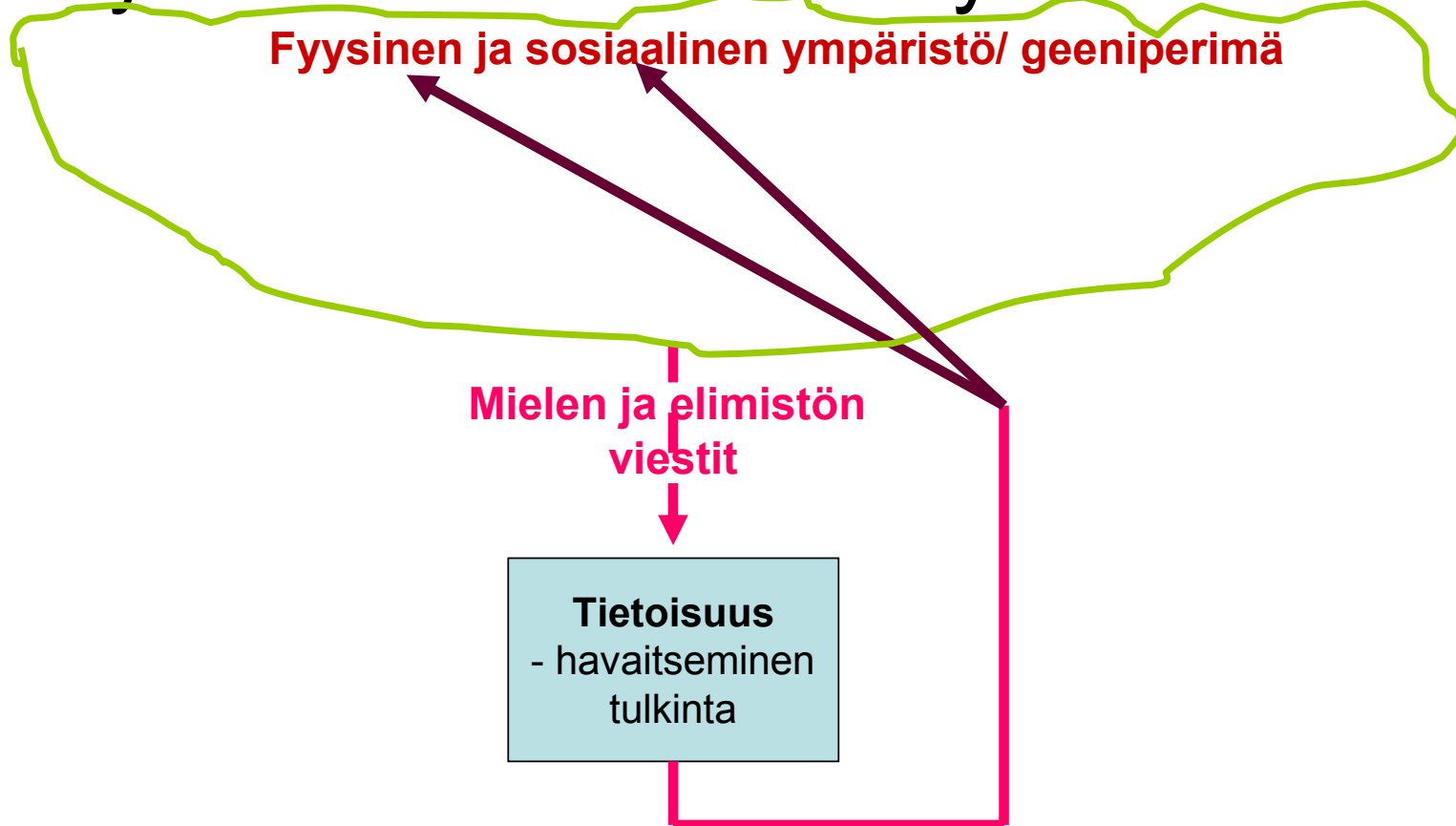
Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

Fyysinen ja sosiaalinen ympäristö/ geeniperimä

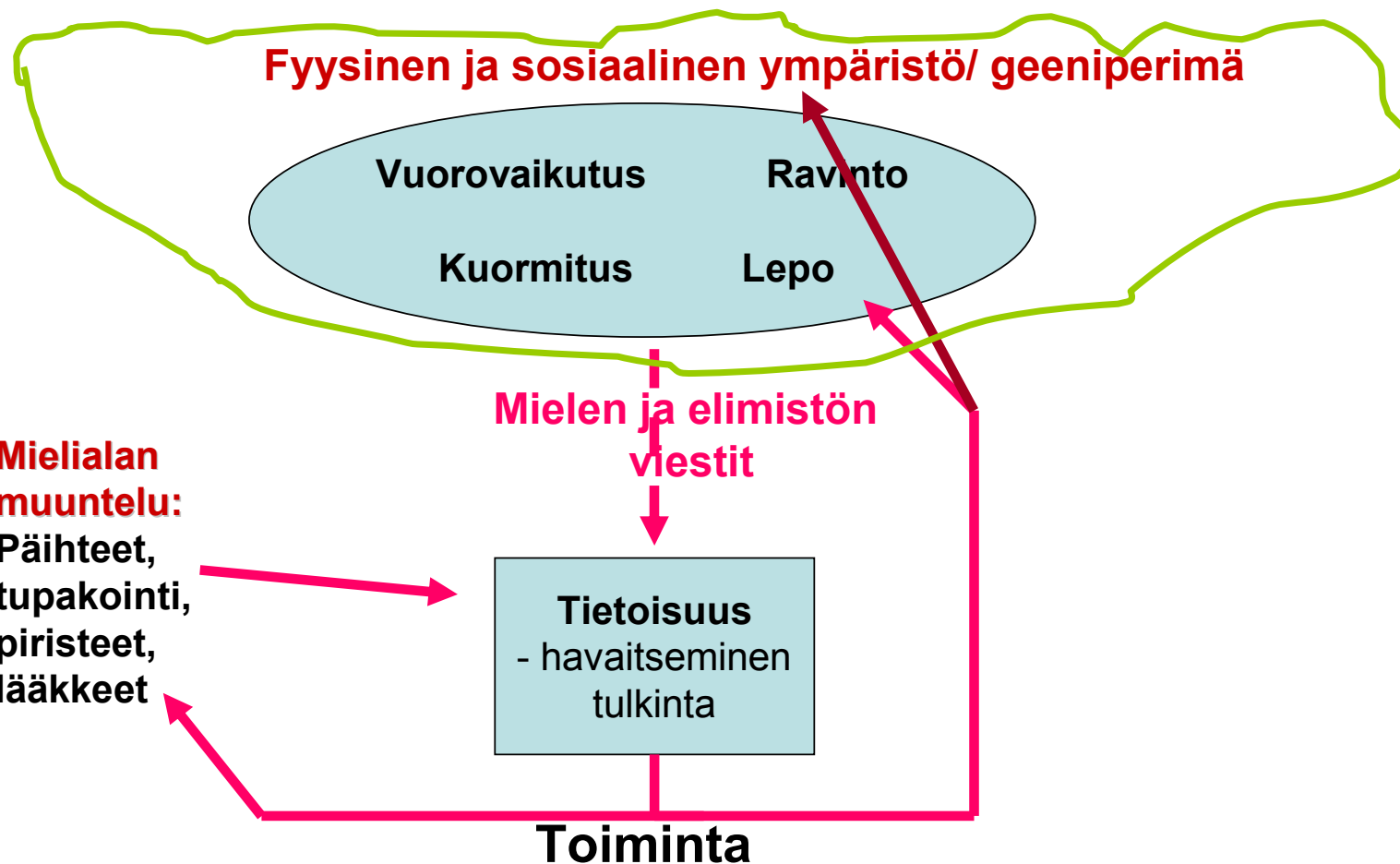
Mielen ja elimistön viestit

Tietoisuus
- havaitseminen
tulkinta

Toiminta

Hyvinvointi rakentuu "systemissä"

Hyvinvointioppiminen

- antaa myönteisen perustan ja päämäärän
- selkeän teoriaperustan oppimisen ja opetuksen tutkimuksesta
- rakentaa tulevaisuutta
 - mutta ei uhkakuvilla
 - riskitekijät ja vaarat mukana, mutta eivät keskiössä

Palvelut ja kehitysympäristöt

- **Palvelut perustuvat asiakkuuteen**

- useimmiten häiriö/ongelmalähtöisiä
- olennaista häiriö/ongelma-asiantuntijuus
- varhainen puuttuminen -> asiakkuus

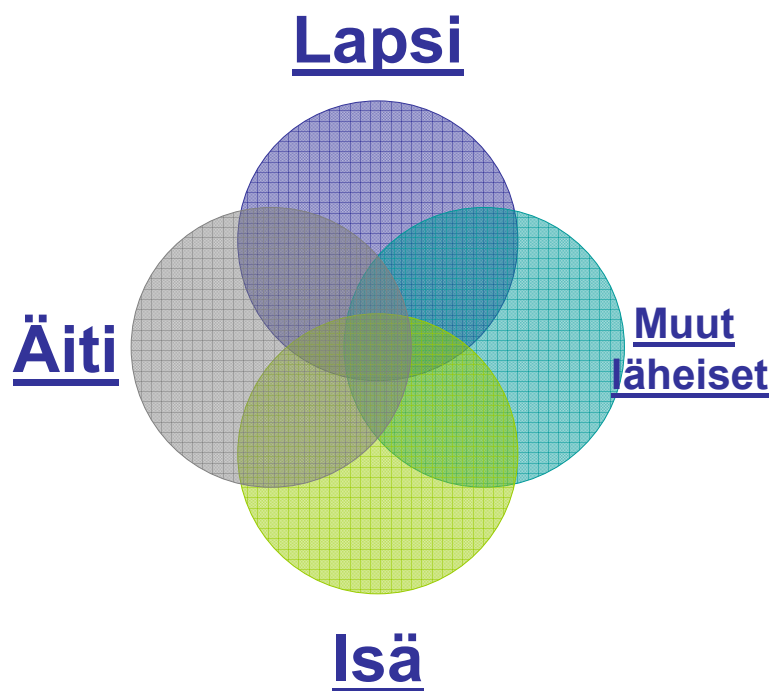
Kehitysympäristöt

- rakentuvat **osallisuudesta**
- olennaista yhteisön tunteminen
- yhteisön vahvistaminen ilman asiakkuuksia

Lapsen kehitysympäristöt

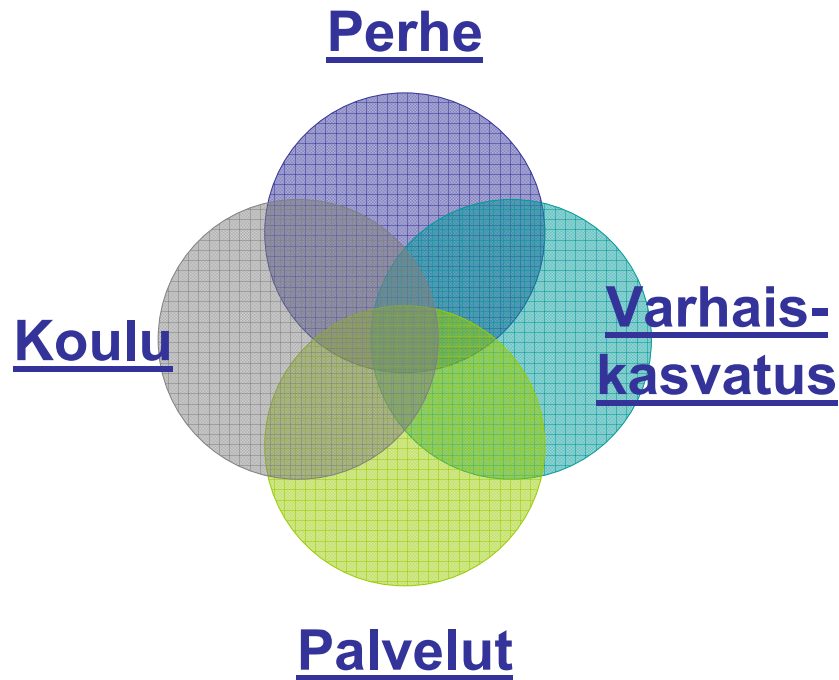
- Lapsi kuuluu kehitysympäristöön, on sen jäsen
- **perhe**
- **varhaiskasvatus**
- **koulu**
- **harrastukset**
- **media ja**
- **katu**

Perhe kehitysyhteisönä

- isän hyvinvointi
- äidin hyvinvointi
- parisuhde
- vanhemmuus
- tukevat ja joskus korvaavat läheiset
- Perhe on lapsen tärkein, mutta ei ainoa
- **kehitysyhteisö**

Palvelut vahvistamaan kehitysyhteisöjä

- Palvelujen
- päätehtävä tukea
- kehitysyhteisöjä
- Tavoitteeksi
- häiriöpalvelujen
- kysynnän ->
- **asiakkuuksien**
- **vähentäminen**

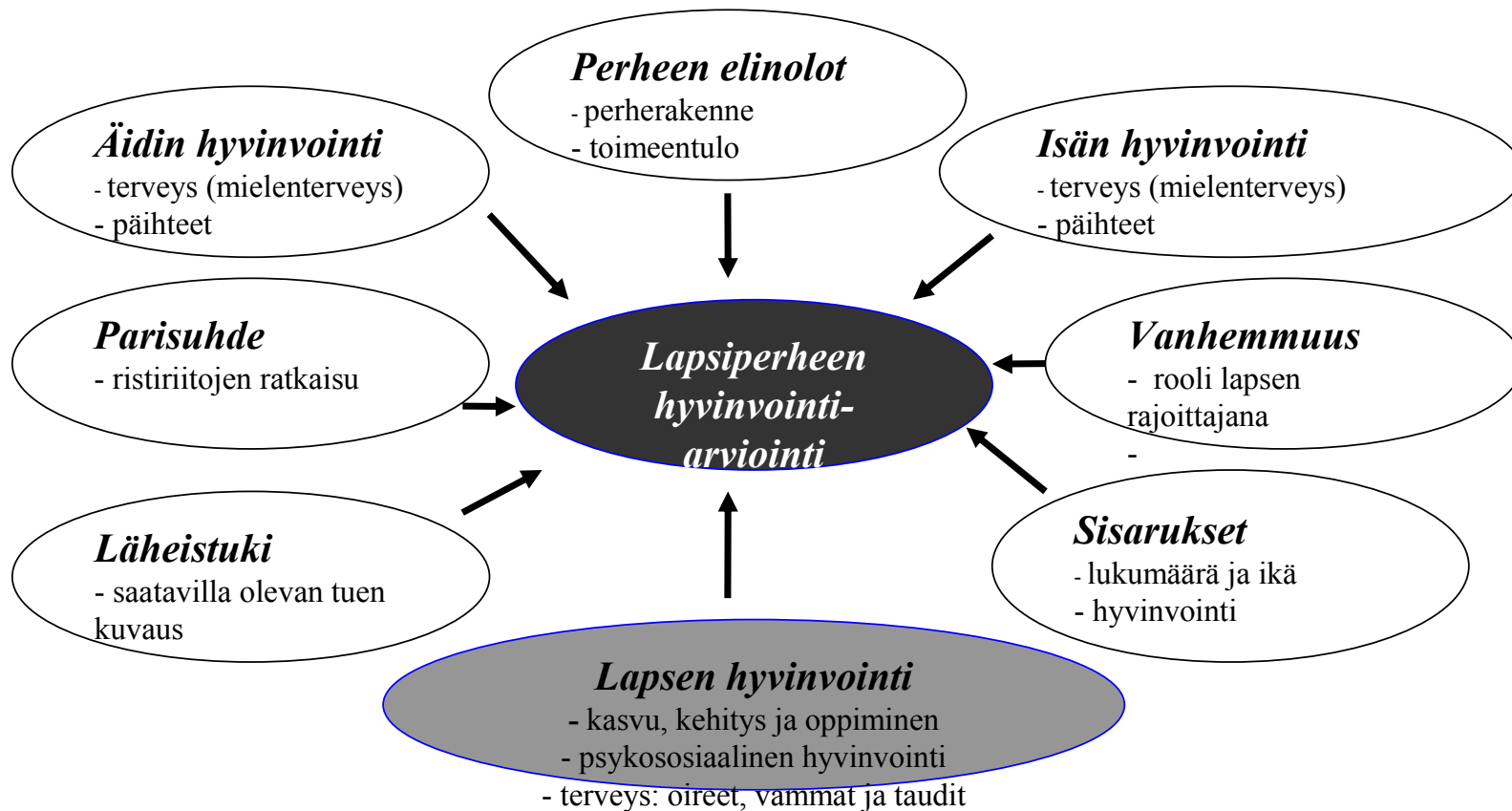
Lapsiperheiden hyvinvointiarviointi

- **Lasten arvioinnit/terveystarkastukset**
 - Lukuisia arviointeja ja tarkastuksia
 - erikseen eri sektoreiden ja professioiden näkökulmista
- **Tieto jää yksilötason asiakirjoihin**
 - ei koota perheen kokonaisuuteen
 - ei väestötason tilastointia
- ***Voisimmeko siirtää huomion lapsiperheeseen?***
 - ***yksi ja yhteinen arviointikehikko?***

Hyvinvointiarviointiin sisältyy

- **Aikaisempi hyvinvointitieto**
 - » asiakirjat
 - » kaikki perheen tukijat
- **Perhe ja ammattihenkilö(t) tapaavat**
 - » seulonnat
 - » tutkimukset
 - » keskustelu
- **Yhteinen "sopimus"**
 - » tuen tarpeesta
 - » tuen järjestämisestä
- **Vertailukelpoisuus**
 - » yhteiset käytännöt menetelmät
 - » ydintietojen kirjaaminen, tilastojen tulostaminen

Lapsiperheen laaja hyvinvointiarviointi

Arviointien ajankohdat perusopetuksen näkökumasta

- **Ennakoidaan tuen tarvetta ennen kriittistä vaihetta,**
 - mahdollisimman harvoin:
- **noin 4 v.**
- ***1. vuosiluokka, noin 7 v.***
- ***5. vuosiluokka, noin 11v.***
- ***8. vuosiluokka, noin 15 v.***
- **noin 17 v.**

Jatkuvuus turvaa hyvinvointia!

- Useita rajapintoja, jotka vanhentuneita
- Oppimisvaikeudet: 3-4 -vuotiaana
- Työelämä ei vastaanota 16-17 -vuotiaita
- Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen tulisi muodostaa toiminnallinen kokonaisuus
- **oppivelvollisuus esim. 5 -> 18**
- **väistämättömät rajat:**
 - 4-5 -vuotiaana; 8-9 ja 14-15

Miten uudistaisin kunnan tukea lapsille ja lapsiperheille?

- Kolme toiminnallista kokonaisuutta
- Kaikissa moniasiantuntijatiimi
- **Hyvinvointineuvola** -9 kk - 2 v.
- **Varhaiskasvatus** 3 - 8 v
 - toiminnallinen kokonaisuus, ei rakennus?
- **Perusopetus** 9 - 18 v
 - Oppivelvollisuus/yhteiskuntatakuu 5 - 18 v.

Painopiste varhaislapsuuteen...

- **Äitiysneuvola + lastenneuvola + perhetyö**
 - raskauden alusta 3. ikävuoteen
 - äidin ja lapsen hyvinvointi
 - vanhempien hyvinvointi, parisuhde ja vanhemmuus
- **Nykyisen neuvolatyön lisäksi**
 - Lapsiperheen määräaikaiset hyvinvointiarvioinnit
 - Perheen hyvinvointitapaamiset
 - Kotikäynnit
 - Vanhempien tukeminen vertaisryhmissä
 - Kodinhoitopalvelu
- **Terveydenhoitaja ja perhetyöntekijä työpari**
 - Päätoimiset neuvolalääkärit

... ja laajennettu varhaiskasvatus

- **3 - 8 -vuotiaalle toiminnallisesti yhtenäinen varhaiskasvatus**
 - varhaiskasvatus ja lastenneuvola
 - esikoulu, alkuopetus ja niiden oppilashuolto,
 - varhaiseen tukeen pyrkivä lastensuojelu
 - muut lapsiperheiden tukitoiminnot
 - päätoimiset lääkärit
- **Perheiden hyvinvointitapaamiset, kotikäynnit jatkuvat, vertaisryhmiä tarpeen mukaan**
 - Myös terveydenhoidon, mielenterveystyön ja sosiaalityön osaajat mukana tiimissä

Perusteluja

- **Tuetaan hyvinvointioppimista ennen koulua!**
- **Sirpaloituneet toiminnat yhteen:**
 - **Alle 3 -vuotiaalle hyvinvointineuvolan tukema kotihoito**
 - **”Kokopäivähoito/koulu” kaikille 3 - 8 -vuotiaalle**
 - **Subjekttiivinen oikeus 5. ikävuoteen saakka**
 - **Velvollisuus 5. ikävuodesta alkaen**
 - **Hyvinvointiarvioinnit etenkin 3- ja 5-vuotiaana**
 - **luki/ADHD/”koulukypsyys”/ym**
- **Lapsen ei tarvitse huomata, milloin varhaiskasvatus muuttuu perusopetuksiksi!**

Kolmiosainen perusopetus

- **Oppivelvollisuus 5 - 18 -vuotiaille**
 - Alkuopetus perhekeskuksessa
 - Yhtenäinen peruskoulu 9 - 15 -vuotiaille
 - Toinen peruskouluaste 16 - 18 -vuotiaille:
 - » Lukio + ammatillinen + "työkoulu"
- **Päätoiminen opiskeluhuoltohenkilöstö kouluyhteisössä**
 - Päätoimiset lääkärit
- **Peruspalvelutiimi**
 - Erityisopettaja, terveydenhoitaja, lääkäri kuraattori/perhetyöntekijä ja psykologi

Opiskeluhoitotiimi peruskoulussa

- **Opinto-ohjaajat**
- **Erytisopettajat**
- **Koulunkäyntiavustajat**
- **Koulun sosiaalityö**
- **Koulun mielenterveystyö**
- **Kouluterveydenhoitajat**
- **Koululääkärit**
- **Suuhygienisti**

Erityisosaaminen tukee lähipalveluja

- **Perustason tiimityötä tukemaan moniammatillinen osaamiskeskus**
 - puhe-, toiminta- yms. terapeutit
 - vaativan lastensuojelun asiantuntijat (esim. huostaanotot)
 - lasten- ja nuorisopsykiatria
 - avohoitosuuntautunut pediatria
 - konsultointia, työnohjausta, koulutusta ja hoitoa
 - asiakkaita perustason lähettämänä, ei suoraan
 - myös tutkimus- ja kehittämistyötä
 - väestöpohja 40 000 +
- **Kolmantena tasona vahvaa eriytyvää erityisosaamista**
 - esim. lapsiperhepsykiatria, lastensuojelu

Mistä tieto tarveanalyysiin?

- **Terveystarkastuksista lapsiperheiden määräaikaisiin hyvinvointiarviointeihin**
 - opiskeluhuollon yhteistyönä
 - samasta arvioinnista erityisopetuksen, psykososiaalisen tuen ja terveydenhoidon tarpeet
- **Tuloksista luokka- ja koulutason yhteenvedot**

Miten tästä eteenpäin 1.

Hyvinvoinnin ja talouden yhteinen haaste

- **Hyvinvointi - sosiaaliset perusoikeudet**
 - peruslaki: erityistä huolta lasten hyvinvoinnista
 - **yhteinen kustannusvastuu ongelmien kohdatessa**
 - kannattaako odottaa häiriötä vai tukea ennalta?
- **Viisas talouspolitiikka**
 - työvoimapula - työvoiman tehokas uusintaminen
 - mahdollisimman vähän työvoimaa hyvinvointipalveluihin
 - elinikäisen toimeentulotuen ja häiriöpalvelujen tarpeen minimoiminen

Miten tästä eteenpäin 2.

Kilpailukykyinvestointi!

- **Lasten/lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen on valtion ja kunnan -koko kansakunnan - taloudessa**
 - **investointia** (vrt. kaavoitus, liikenneväylät)
 - **tulosodotukset vuosien jaksolla, jopa 70-80 v.**
 - **ei kulutusmenoja**
 - **tulosodotukset talousarviovuoden jaksolla**
- **Investointi ensin, tuotto häiriöpalvelujen kuorman vähenemisessä 5-8 vuoden kuluessa**
 - **ei saman kehysbudjettivuoden sisällä**

**Levittäkäämme
vanhemmuuden
ilosanomaa!**

**Kiitoksia
mielenkiinnosta!**
(matti.rimpela@uta.fi)